

Prof. dr hab. Dagmara Kornobis-Romanowska
Katedra Badań nad Prawem Europejskim im. Jeana Monneta
Centrum Doskonałości im. Jeana Monneta
Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego
WPAiE
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław, 16 grudnia 2025 r.

Recenzja
w postępowaniu habilitacyjnym
dr Joanny Markiewicz-Stanny
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne

Przedstawiona recenzja została sporządzona w ramach pełnienia funkcji recenzenta w Komisji habilitacyjnej, powołanej na podstawie uchwały nr 35/2025 Rady Dyscypliny Nauki Prawne Instytutu Nauk Prawnych Uniwersytetu Zielonogórskiego z dnia 1 października 2025 r.

Stosownie do art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. 2024, poz. 1571, stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

1. posiada stopień doktora;
2. posiada w dorobku osiągnięcia naukowe, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym wypadku nauk prawnych, w tym co najmniej 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt. 2 lit. a lub 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych, opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt. 2 lit. b;

3. wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Przesłanka pierwsza jest spełniona przez Kandydatkę, która ma stopień naukowy doktora.

Druga przesłanka wymaga przedstawienia przez Kandydatkę osiągnięcia naukowego, które stanowi znaczny wkład w rozwój nauk prawnych.

W tej kategorii Habilitantka przedstawiła monografię swojego wyłącznego autorstwa pt. *Detencja cudzoziemców. Standardy praw człowieka a polityka migracyjna państw europejskich*, wydaną nakładem Wydawnictwa INP PAN, Warszawa 2025 r. w serii Rozprawy Prawnicze. Seria Monograficzna INP PAN.

1. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Monografia liczy łącznie blisko 500 stron i składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem oraz zwieńczonych zakończeniem. Uzupełniają ją obszerny spis bibliograficzny oraz streszczenie. Centralnym problemem badawczym podjętym w pracy jest detencja cudzoziemców stosowana przez państwo w ramach kontroli ruchu osobowego, ukierunkowanej na przeciwdziałanie nielegalnemu przekraczaniu granic. Analiza obejmuje środki administracyjne i procedury dotyczące decyzji o wydaleniu, postępowań w przedmiocie ochrony międzynarodowej oraz mechanizmów przekazywania cudzoziemców innym państwom celem rozpoznania ich wniosków o azyl.

Zagadnienie to lokuje się w obszarze prawa międzynarodowego oraz praw człowieka — zarówno w wymiarze uniwersalnym, jak i z wyraźnym akcentem na europejski system ochrony praw jednostki oparty na Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC). Zgodnie z tytułem, rozprawa obejmuje analizę środków proceduralnych stosowanych w państwach europejskich oraz ocenę ich prawnej dopuszczalności w kontekście kontroli migracji i zarządzania sytuacją cudzoziemców,

przy uwzględnieniu zasad i ograniczeń wynikających z systemu ochrony praw podstawowych.

Rozdział pierwszy wyznacza ramy przedmiotowe i podmiotowe badań, poprzez wskazanie podstaw normatywnych, sprecyzowanie terminologii oraz przedstawienie genezy, historycznej ewolucji oraz funkcjonalnego zróżnicowania instytucji detencji cudzoziemców, a także przez ocenę wybranych elementów polityki migracyjnej państw europejskich, takich jak priorytety bezpieczeństwa, mechanizmy zarządzania granicami oraz modele integracji i kontroli migracji.

Rozdział drugi analizuje czynniki wpływające na regulacje dotyczące detencji cudzoziemców, zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i krajowym, takie jak działania eksterytorialne, prywatyzacja zadań państwa oraz procesy sekurytyzacji i kryminalizacji migracji. Jego celem jest ukazanie zmian w polityce migracyjnej, które prowadzą do wzrostu liczby osób, które są zatrzymywane w ramach procedur migracyjnych, co rodzi pytanie o zgodność tych praktyk z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka, a tym samym o ich legalność.

Standardy te zostały szczegółowo omówione w rozdziale trzecim, w którym Autorka analizuje dopuszczalność stosowania detencji wobec cudzoziemców jako środka ingerującego w konstytucyjnie i konwencyjnie chronione prawo do wolności oraz bezpieczeństwa osobistego. Przedstawiono tam zarówno materialne przesłanki legalności detencji, jak i gwarancje proceduralne, takie jak kontrola sądowa, dostęp do pomocy prawnej oraz rozwiązania mające ograniczać ryzyko arbitralności. Ujęto również standardy dotyczące warunków wykonywania detencji, a także wynikające z nich obowiązki państwa w zakresie humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności.

Rozdział czwarty ma charakter prawno-porównawczy i przedstawia rozwiązania legislacyjne oraz praktykę detencji cudzoziemców w wybranych państwach europejskich, tj. Bułgaria, Francja, Hiszpania, Królestwo Niderlandów, Niemcy, Szwecja i Polska. Analiza obejmuje podstawy prawne detencji, najczęstsze przesłanki jej stosowania, właściwe organy, a także strukturę ośrodków detencyjnych i warunki pozbawienia wolności. Takie porównanie służyć ma z jednej strony wskazaniu wspólnych elementów składających się na europejski model detencji, z drugiej zaś ma

też wykazać różnice wynikające z krajowych tradycji prawnych, doświadczeń migracyjnych i uwarunkowań politycznych.

Wreszcie ostatni, piąty rozdział stanowi refleksję nad detencją stosowaną *à rebours*, czyli w sposób systemowo naruszający standardy legalności i zakaz arbitralności. Rozważania koncentrują się na ocenie tej praktyki jako narzędzia polityki migracyjnej państwa oraz na jej konsekwencjach dla realizacji innych praw człowieka — zwłaszcza zakazu tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Rozdział zamyka pogłębiona ocena zgodności takiej praktyki z zasadą dobrej wiary, kluczową w prawie międzynarodowym dla wyznaczania granic dopuszczalnego działania państwa.

Dokonując merytorycznej oceny przedstawionej monografii jako osiągnięcia naukowego, które stanowi znaczny wkład w rozwój nauk prawnych, należy uznać, że zarówno tytuł pracy, jak i jej struktura zasługują na pełną akceptację tak od strony poprawności określenia przedmiotu, jak i sposobu przedstawienia treści. Tytuł składa się z dwóch elementów: pierwszy wskazuje zasadniczą tematykę (*Detencja cudzoziemców*), a drugi określa perspektywę badawczą (*Standardy praw człowieka a polityka migracyjna państw europejskich*). Takie ujęcie umożliwia zintegrowanie analizy prawa międzynarodowego z praktyką legislacyjną i administracyjną państw i pozwala na krytyczną - z perspektywy zgodności z prawami człowieka - analizę prawa migracyjnego obejmującą procedury, zasady przyjmowania, odpowiedzialność państw za rozpatrywanie wniosków, warunki detencji oraz udzielania ochrony. Autorka w przekonujący sposób zestawia i przedstawia oba elementy zagadnienia wskazane w tytule, umiejętnie integrując je w spójną i logiczną całość.

Wybór tematyki sprawia, że praca już w założeniu posiada potencjał wniesienia istotnego wkładu w rozwój nauk prawnych. Należy przy tym zauważyć, że zagadnienia z pogranicza prawa migracyjnego i ochrony praw człowieka należą obecnie do najtrudniejszych obszarów współczesnego prawa międzynarodowego, o czym świadczy bogata i dynamicznie rozwijająca się literatura przedmiotu, szeroko przywoływana przez Autorkę. W tym kontekście Autorka przyjęła własną, odrębną perspektywę badawczą, co stanowi decyzję zarówno trafną, jak i w pełni uzasadnioną. Nie budzi wątpliwości, że rozprawa jest efektem przemyślanego założenia naukowego, ujętego w

logiczną i klarowną formę, widocznego w spójnej strukturze pracy oraz w doborze i konsekwentnym zastosowaniu adekwatnych metod badawczych.

Założenie badawcze z reguły realizowane jest w sposób metodologicznie spójny, merytorycznie konsekwentny i jednocześnie twórczy. Na tle prowadzonych przez Autorkę rozważań rodzi się jednak kilka kwestii mogących stanowić punkty polemiczne i ewentualnie zagadnienia do dyskusji podczas kolokwium habilitacyjnego:

- Pierwsza wątpliwość ma charakter ogólny i dotyczy miary skuteczności detencji cudzoziemców. Co jest lub może być jej miarą oraz jak przedstawia się ta skuteczność wobec zastosowania środków alternatywnych?

- Jak Habilitantka ocenia katalog środków alternatywnych do detencji dostępnych w Polsce na tle rozwiązań przyjmowanych w innych państwach europejskich, w szczególności takich instrumentów jak praca socjalna czy wsparcie cudzoziemców pozostających na wolności, świadczone przez osoby prywatne bądź przedstawicieli inicjatyw społecznych?

- Jak Habilitantka ocenia praktykę stosowania przesłanki dobra dziecka w postępowaniach detencyjnych? Czy można uznać ją za standard prawa międzynarodowego i krajowego? Czy przesłanka ta może samodzielnie uzasadniać odstąpienie od detencji rodzica na rzecz zastosowania środków alternatywnych?

- W kontekście standardów ochrony prawnej: czy – w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w szczególności dotyczącego art. 5 ust. 1 lit. f EKPC – można mówić o istnieniu spójnych standardów prawa uchodźczego, zwłaszcza w zakresie zasady odróżniania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową od innych kategorii migrantów?

- Jak na kształt i spójność tych standardów wpłynie uruchomienie wspólnego europejskiego systemu powrotów na mocy nowego rozporządzenia, które ma przekształcić dotychczasowe ramy prawne obowiązujące w państwach członkowskich UE, w szczególności poprzez ustanowienie mechanizmu wzajemnego uznawania i wykonywania decyzji powrotowych z wykorzystaniem europejskiego nakazu powrotu (ERO) rejestrowanego we wspólnych bazach danych? Kwestia ta niestety nie została podjęta w recenzowanej monografii, mimo że Autorka pokrótce omawia inne zmiany w prawie Unii Europejskiej projektowane w dającej się przewidzieć przyszłości (s. 83-85).

Dokonując merytorycznej oceny rozprawy habilitacyjnej zauważyć także należy inne jej braki. I tu poza zakresem rozważań recenzowanej dysertacji pozostają zagadnienia związane z wykorzystaniem narzędzi opartych na sztucznej inteligencji (SI) w zarządzaniu migracją oraz ochroną granic. Problematyka ta, choć niezwykle aktualna i coraz silniej obecna zarówno w praktyce administracyjnej państw, jak i w debacie naukowej oraz piśmiennictwie (por. m.in. A. Rinaldi, A.A. Teo, *The Use of Artificial Intelligence Technologies in Border and Migration Control and the Subtle Erosion of Human Rights, International and Comparative Law Quarterly* 2025, t. 74, nr 1 i cytowana tam literatura), nie została objęta analizą. Okoliczność tę należy odnotować krytycznie, zwłaszcza że wykorzystanie zautomatyzowanych i algorytmicznych narzędzi decyzyjnych coraz częściej wpisuje się w katalog administracyjnych instrumentów migracyjnych, których zgodność ze standardami ochrony praw człowieka stanowi zasadniczy przedmiot rozważań Autorki.

Z perspektywy przyjętej w dysertacji tezy o konieczności ścisłego podporządkowania instrumentów prawa migracyjnego wymogom ochrony praw człowieka, pominięcie problematyki SI ogranicza pełnię obrazu współczesnych mechanizmów oddziaływania administracji na sytuację prawną cudzoziemców. W literaturze podkreśla się bowiem, że stosowanie systemów SI w obszarze migracji i kontroli granic rodzi nie tylko klasyczne problemy związane z ochroną danych czy niedyskryminacją, lecz także bardziej fundamentalne pytania dotyczące przejrzystości procesów decyzyjnych, ryzyka arbitralności oraz poszanowania godności ludzkiej. Uwzględnienie tych zagadnień mogłoby w sposób szczególnie wyrazisty wzmocnić zasadniczą tezę dysertacji, ukazując jej aktualność także w odniesieniu do najnowszych kierunków rozwoju prawa i praktyki migracyjnej.

Podsumowując, tytułem ogólnej oceny merytorycznej należy uznać, że recenzowana monografia, aczkolwiek nie pozbawiona uchybień, stanowi wartościowe i dojrzałe osiągnięcie naukowe, wnoszące istotny wkład w rozwój nauk prawnych, zwłaszcza na styku prawa migracyjnego i ochrony praw człowieka. Autorka w przekonujący sposób integruje analizę standardów praw człowieka z praktyką legislacyjną i administracyjną państw europejskich. Jednocześnie rozprawa pozostawia przestrzeń do dalszej dyskusji naukowej, m.in. w zakresie skuteczności detencji wobec

środków alternatywnych, konsekwencji nowych mechanizmów europejskiego systemu powrotów czy też wyzwań związanych z wykorzystaniem narzędzi SI w zarządzaniu migracją i granicami.

Ustalenia te prowadzą do konkluzji, że przedłożona praca stanowi znaczny wkład w rozwój nauk prawnych i jest osiągnięciem naukowym, o którym mowa w art. 219 PSWiN.

2. Pozostała aktywność naukowa

Poza monografią przedstawioną jako wiodące osiągnięcie naukowe, Habilitantka ma w swoim dorobku łącznie 52 opracowania, na które składają się 3 monografie, w tym 2 we współautorstwie, 2 redakcje prac zbiorowych, 22 rozdziały w monografiach, 22 artykuły w czasopiśmie, 3 publikacje w materiałach po konferencyjnych. Trzynastcie tekstów opublikowanych zostało w języku angielskim.

Dorobek ten jest bogaty i różnorodny. Sama Kandydatka w autoreferacie dokonała pogrupowania tego dorobku według kilku nurtów badawczych mieszczących się w całości w zakresie prawa międzynarodowego. Są to:

- prawa jednostki w związku z zatrudnieniem,
- granice ingerencji państwa w prawa jednostki wobec przysługującej jej autonomii informacyjnej,
- nurt, który znalazł rozwinięcie w rozprawie habilitacyjnej dotyczy praw człowieka wobec uprawnień kontrolnych państwa w zakresie migracji cudzoziemców,
- polityka migracyjna i azylowa w UE,
- badania nad prawami dziecka,
- prawo dyplomatyczne i konsularne,
- prawo morskie,
- działania wielonarodowych sił zbrojnych i odpowiedzialność organizacji międzynarodowych za naruszenia praw człowieka,

Ilość i jakość tych publikacji jednoznacznie świadczą o samodzielności naukowej Habilitantki, dodatkowo potwierdzonej wystąpieniami na kilkudziesięciu konferencjach naukowych, krajowych i zagranicznych.

3. Aktywność naukowa w więcej niż jednej uczelni

Odnosząc się do spełnienia trzeciej, ostatniej przesłanki, tj. wykazania się przez Habilitantkę istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności o charakterze zagranicznym, należy stwierdzić, że przesłanka ta została spełniona. Habilitantka od 2014 r. jest zatrudniona w Instytucie Nauk Prawnych Uniwersytetu Zielonogórskiego, w Katedrze Teorii, Filozofii i Historii Prawa. Jest również członkiem zespołu Centrum Badań nad Prawem Migracyjnym w Instytucie Nauk Prawnych PAN. Odbyła staż naukowy na Uniwersytecie w Turku w ramach grantu badawczego, a także prowadziła badania naukowe na Uniwersytecie w Perugii oraz na Uniwersytecie w Uppsali. Za swoją działalność naukową i organizacyjną była wielokrotnie nagradzana przez Rektora Uniwersytetu Zielonogórskiego.

KONKLUZJA

Tytułem ostatecznej konkluzji należy stwierdzić, że wniosek dr Joanny Markiewicz-Stanny o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego zasługuje na uwzględnienie. Wszystkie wymagania wynikające z art. 219 PSWiN zostały spełnione, a osiągnięcia naukowe Kandydatki stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauk prawnych.